

İRAN ZERDÜŞTİLERİNDE EVLİLİK VE AİLE KURUMU* MARRIAGE AND FAMILY IN IRANIAN ZOROASTRIANISM

M. Emin SULAR**

Öz

Evlilik ve aile konusunun tüm toplumlarda özel bir yeri olmuştur. Hemen hemen bütün toplumlar aile ve evlilik süreciyle ilgili kendilerine has adet ve gelenekler oluşturmuşlardır. Bundan dolayı toplumlar, konuyla ilgili sahip oldukları uygulamalarla ayırt edilebilirler. Bu toplumlardan biri, yaklaşık dört bin yıllık dini geleneğe sahip İran Zerdüştileridir. Bu makalede, İran Zerdüşti toplumunun aileye bakış açısı ve evlilik sürecinde kız isteme, nişan, kına, nikah, düğün ve pâtehti/geline hediye verme gibi uygulamaları icra etme şekilleri incelenmiştir. Son olarak boşanma konusu ele alınmıştır. Evlilik ve aile konusu, dinin verdiği önemden dolayı Zerdüştiler açısından önemli bir durumu ifade eder. Fakat Zerdüşti aile kurumunun geleneksel yapısını koruduğu söylenemez. Dünyada ailenin yapısını etkileyen birtakım olumsuz etkenler, Zerdüştileri de etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Zerdüştilik, Evlilik, Aile, Düğün, Boşanma.

Abstract

Marriage and family has always been significant issues in all societies. Nearly all societies created their own customs and traditions, which could be evaluated, necessary for the process of marriage and family. As a result of this reason, these societies can be distinguished with their own customs and traditions. Zoroastrianism is one of these societies, which also have nearly 4000-year religious tradition. In this article, it has been tried to illustrate the society of Iranian Zoroastrians' view on family and their tradition in the process of marriage, such as asking for the girl's hand in marriage, engagement ceremony, the night of henna, marriage contract, wedding ceremony and giving present to the bride. Divorcement also has been studied due to its relation with family life. Family and marriage have significant position for Zoroastrians because of the way that their religion looks at Marriage and family. On the other hand, it is hard to state that Zoroastrian family life could be protected in the course of time. Some unfavorable factors affected family life negatively all over the world also affected Zoroastrians' family life negatively too.

Keywords: Zoroastrianism, Marriage, Family, Divorcement.

GİRİŞ

Toplumu oluşturan temel unsur ailedir. Bu noktada toplumun varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirmesi aile kurumunun sağlam olmasıyla yakından ilişkilidir. Bunun için evlilik ve aile konusu, hemen hemen tüm toplum ve kültürlerde önemli konuların başında gelmiştir. En iptidaisinden en gelişmişine kadar bütün toplumlar bu kurumla ilgili kendilerine ait gelenek ve kurallar oluşturmuşlardır. Bundan dolayı aile ve evliliğe bakış açısı, ailenin yapısı, aile içi ilişkiler, evlenecek kişinin seçimi ve evlilik sürecindeki işlemler toplumdaki farklılıklarla farklılık arz eder.

Evlilik ve aile konusunu inceleyeceğimiz İran Zerdüştileri, İran'da az nüfuslarıyla başta Tahran olmak üzere Yezd, Kirman, Şiraz ve İsfahan'da şehirlerinde yaşarlar. Devlet tarafından kendilerine tanınan dinî azınlık statüsü kapsamında Zerdüştiler evlilik, eğitim ve miras gibi işlerini kendileri tarafında hazırlanan yönetmeliğe göre özgürce yürütürler. Altmış dokuz madde ve on bir fıkradan oluşun bu yönetmeliğin adı, *İranlı Zerdüştilerin Kişisel Durumları İle İlgili Yönetmelik (Âyînnâme-i Ahrâ-ı Şâhsiyê-i Zertoştîyân-ı İran)* tir.¹

Hakkında yazılı kaynaklarında bolca bilgi sundukları evlilik ve aile konusu, Zerdüştiler açısından son derece önemli ve olumlu durumu ifade eder. Bunun da dinin konuya yaklaşımından kaynaklandığı söylenebilir. Bu hususa ilişkin *Gâtalarda*² şöyle bir pasaj geçer:

*Bu çalışma, *Günümüzde İran Zerdüştileri* adlı doktora çalışmamızdan üretilmiştir.

** Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, e- mail: me.sular@alparslan.edu.tr

¹ 22 Temmuz 1933 tarihinde, İran Millî Şûra Meclisinde bir maddelik kanunun onayıyla Müslüman olmayanların kişisel işleri, miras ve vasiyet hakları umumî düzene ilişkin kanunların dışında tutuldu. Bu tarihten itibaren mahkemelerde Zerdüşti ve diğer dinî azınlıkların davaları, kendileri tarafından hazırlanan yönetmeliğe göre uygulandı. Zerdüştilerin bu tarihte hazırlanan yönetmeliği, daha sonra farklı zamanlarda güncellendi. Günümüzde uygulanan nüshası, Şiraz'da 17 Mayıs 2007 tarihinde İran'daki bütün Zerdüşti kurumlarının katılımıyla önceki yönetmeliğin güncellenmesiyle belirlenmiştir (Niknâm, 2007: 9-17).

² On yedi bölümden oluşan *Gâtalarda*, *Avesta*'nın en eski metinlerdir. Zerdüştiler bunların Tanrı tarafından Zerdüşt'e verilen vahiyler olduğuna inanır ve bu metinlere diğer *Avesta* metinlerinden daha fazla değer atfederler.

(Zerdüşt): *Ben gelin ve damat adaylarına öğüt veriyorum. Öğüdüme bilinçle kulak verin, sözlerimi ezberleyin, iyi düşünceyle oluşmuş bir hayatın peşinden gidin. Her biriniz, iyi davranışta ve sevgide birbiriyle yarışsın. Taki mukaddes evlilik hayatı mutluluk ve neşeyle geçsin* (Yesna Gâta, 53/5).

Görüldüğü üzere Zerdüşt burada evliliği kutsal bir durum olarak görmekte ve eşlere bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. İyi bir evlilik hayatı için çiftlerin birbirine karşı iyi davranması, birbirilerini sevmesi gerektiğini belirtmektedir. Başka bir Gâta metninde Zerdüşt, gençlere ve evli çiftlere şöyle öğüt verir:

Ey gençler ve evli çiftler! Tanrı, dürüst bir hayatın ve doğru yolun ödülünü, heva-hevesi, bencilliği ve uygun olmayan istekleri kendisinden uzaklaştırana verir. Bunlar nefislerine egemendir. Çünkü bu yoldan aşağısı ve bu yoldan ayrılmak ancak üzüntü ve keder verir (Yesna Gâta, 53/7).

Evliliğe yönelik olumlu yaklaşımı, Zerdüştlerin diğer yazılı kaynaklarında da görmekteyiz. Bu bağlamda buluş çağına gelmiş gençlerin evlenmemeleri günah kabul edilir, anneyle babanın başlıca görevinin çocuklarını evlendirmeleri, evliliğe zorlamaları olduğu belirtilir (Hürşîdyan, 1394/2015: 121; Kaderdân, 1386/2007: 102; Şehzâdî, 1391/2012: 1062).

Zerdüştü toplumun önde gelen din adamlarından biri olan Erdeşîr Hürşîdyan yaptığı bir konuşmada, dinlerinin evliliği, aile kurumunu kutsal kabul ettiğini, bundan dolayı evlilik konusunun kendileri için önemli olduğunu vurgular (<http://www.Amordâdnews.com/neveshtehNamyesh.aspx?Nid=4758>, 22.07.2011).

Dinin ve Zerdüştlerin konuya verdiği öneme rağmen, günümüzde Zerdüştü aile kurumunun geleneksel yapısını koruduğu ve sağlam olduğu söylenemez. Dünyada aile kurumunu etkileyen olumsuz etkenler, onları da etkilemiştir. Bu durumun farkında olan Zerdüştü din adamı ve aydınları, çözümü aileyi yeniden geleneksel yapısına döndürmekte görmektedirler (<http://www.Amordâdnews.com/neveshtehNamyesh.aspx?Nid=12635>, 11.08.2014). Fakat Tahran gibi modern bir şehirde yoğunlaşan Zerdüştlerin aile yapılarını yeniden geleneksel formata döndürmeleri zor görünmektedir.

Zerdüştlerde evlilik konusuyla ilgili üzerinde durulması gereken bir husus, onların tarihte kız çocuğu ve kız kardeş gibi mahrem biriyle evlendikleri yönündeki Müslüman kaynaklarında geçen bilgidir (Hamidullah, 1995, III/383; Mevdûdî, 1996: III/351).³ Yukarıda bahsedilen mevcut yönetmelik, bu evliliği yasakladığından günümüzde böyle bir evlilik söz konusu değildir. Zerdüştü kaynaklar, bu uygulamanın varlığını ne geçmişte ne günümüzde kesinlikle kabul etmez (Vahidi, 1390/2012: 180).

Makalenin konusu, İran'daki Zerdüştlerin günümüzde evlilik ve aile konusunu incelemidir. Girişte Zerdüştü dinin ve Zerdüştlerin aile kurumuna yaklaşımları ele alındı. Bundan sonra evlilik gerçekleşene kadarki süreçler hakkında ayrı başlıklar altında bilgi verilecektir. Son olarak evlilik akdini sonlandıran boşanma konusu üzerinde durulacaktır.

Makalenin yazarı olarak İran Zerdüştleri üzerinde üç aydan fazla alan çalışması yürüttük. Tahran'da yapılan birçok düğün ve nikah törenlerine katıldık, bunları yazılı ve görsel olarak kayıt altına aldık. Bunun dışında möbedler/din adamları ve konu hakkında bilgi sahibi diğer Zerdüştlerle görüşmeler gerçekleştirdik. Makaledeki kullanılan veriler gözlem, görüşme ve doküman analizi yöntemleriyle elde edilmiştir. Yazılı kaynaklarda özellikle Zerdüştler tarafından derlenenler kullanılmıştır.

1. Kız İsteme (Hestegârî)

Zerdüştü gençler, ziyaretler, dini bayramlar ve törenler yoluyla birbirini görür, tanışırlar. Bu şekilde tanışan ve anlaşılan gençler, durumu ailelerine iletirler. Bundan sonra kız isteme süreci başlar.

Eskiden damat adayı, kızı görmek için kızın babasının evine gider, kendisini tanıtır, evin kızıyla evlenmek istediğini söylerdi. Otuz yıl önceki uygulamada, damat adayı veya babası, kızın babasına kızlarını istemeye niyetli olduklarına dair mektup yazardı. Uğur getirmesi için, mektubu yeşil kâğıdın üzerine yazar, yeşil zarfa koyardı. Aile, yanlarına ayrıca kend-i sebz⁴, birkaç selvi ağacı dalı, içinde tatlı, çerez olan *dûlog* denilen küçük torbayı ve demir para batırılmış kırmızı nar, biraz nane yaprağı, iğde ve badem olan ipek yeşil kumaştan yapılmış bohçayı alır kızın babasının evine giderdi. Kızın ailesi, misafirlerini kapıda gül suyu

³ Muhammed Hamidullah'a göre Mectüsiler, İslam'ın geldiği dönemde *huvezvagdas* denilen kız çocuğu ve kız kardeşle evliliği dinen makul gören, onu sevap sayan tatbikat içindeydiler.

⁴ Yeşil şeker anlamına gelen *kend-i sebz*, üzerinde Fraveher sembolü olan etrafı yeşil, uç kısmı sarı renkli folyoyla kaplı, koniye benzeyen beyaz şekerdir. Bunun, on-yirmi santimetre arasında değişen üç ebadı bulunur. Kend-i sebz, iyi şans, ağzın tatlı olmasını ve mutluluğu sembolize eder. Zerdüştler, onu tüm tören sofralarına koyarlar. Bunun yanında, kend-i sebzi taziye ve düğün gibi törenlerde hediyeleşmede kullanırlar.

ve aynayla karşılar, onlara tatlı, şerbet ve *âb-ı hil*⁵ denilen kız isteme törenine has sıcak içecek ikram ederdi. Damadın ailesi bir-iki saatlik sohbetten sonra getirdikleri mektup ve hediyeleri bırakır, evlerine dönerdi. Birkaç gün sonra kızın ailesi, kız isteme talebine olumlu cevap verdiğine dair karşı bir mektup yazar, bunu nezaket dâhilinde damadın evine götürürdü. İki taraf, konu hakkında bir müddet konuşurdu. Damat adayının annesi, birkaç selvi ağacı dalını misafirlerine verir, kızlarını vermeyi kabul ettikleri için onlara teşekkür ederdi (Hürşidyan, 1394/2015: 123).

Günümüzde tek aşamada yapılan kız istemede, erkekle kızın ailesi bir gün belirler. Zamanı geldiğinde erkeğin annesi, babası, kız kardeşi ve birkaç akrabası kızın evine giderler. Yanlarında, birkaç selvi ağacı dalını, düloğu, kend-i sebzi, içinde kabuğuna demir para batırılmış nar, biraz kuru kekik yaprağı, iğde ve badem olan ipek yeşil kumaştan bohçayı götürürler. Kızın ailesi, misafirlerini kapıda gül suyu ve aynayla karşılar. Onlara tatlı, şerbet ve *âb-ı hil* ikram eder. Aileler, *kız isteme* konusunu konuşmaya başlar. Erkeğin ailesi, kızın ailesinin onayından sonra, onlara birkaç selvi ağacı dalı verir, kızlarını vermeyi kabul ettikleri için teşekkür eder. Bohçayı açar, içindeki narı, birkaç selvi ağacı dalını gelecekte gelinleri olacak kızın eline verir, kend-i sebzi eteğine koyar. Başına, biraz kekik yaprağı saçar, onu öper, gelecek hayatında mutlu olması dileğinde bulunur. Bu sırada oradakiler, *habîrû û şâbaş*⁶ zılgıtları atarlar. Erkek tarafından biri, dülogun ipini çözer, içindeki çerez ve tatlıyı oradakilere ikram eder, böylece isteme işi tamamlanır. (Hürşidyan, 1394/2015: 123; Nîknâm, 1392/2013: 61).

Kitaplarda, geleneksel kız isteme uygulamasının bu şekilde yapıldığı anlatılmaktadır. Alan çalışması sırasında herhangi bir kız isteme törenine katılma imkânı bulamadığımızdan, kaynaklarda anlatılan kurallara uyulup uyulmadığını tespit edemedik. İnternet üzerinde kendisiyle iletişim kurduğumuz Mûbed Kamran Cemşîdî,⁷ Tahran'daki Zerdüştilerin kız istemede bazen geleneğe tam uymadığını, bunu daha sade şekilde gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir (Kamran Cemşîdî, *İnternet Görüşmesi*, 18.09.2014).

2. Nişan (Nâmzedî)

Kız istemeden kısa süre sonra nişan yapılır. Geçmişte nişan iki aşamada yapılırdı. İlkinde, damadın ailesi yanlarına damadı alarak gelinin evine giderdi. Gidenlerin sayısı yediydi, bunların içinde dıhmôbed⁸ olurdu. Yolda evin yakınında, dıhmôbed damadın elini tutar, grubun önüne geçerdi. Bir genç, elinde yanan ışığı veya çırayı tutarak damadın yanında yürürdü. Diğer bir genç, başının üzerinde büyükçe madenî tepsi olduğu halde grubun arkasından gelirdi. Tepsinin içinde kend-i sebz, içinde şekerleme olan tabak, çerez, tatlı, kekik yaprağı, ayna, gül suyu, gelin için elbise, gümüş ya da altın yüzük bulunurdu. Tepsinin üzeri, yeşil örtüyle örtülürdü. Grup, *habîrû û şâbaş* zılgıtlarıyla el çırparak gelinin evine girerdi.

Evin hanımı, misafirlerini ayna ve gül suyuyla karşılar, onlara şerbet, tatlı ikram ederdi. Evde, dıhmôbed ayağa kalkar, Ahûramazda'nın ismini zikreder, yedi defa gelin adayına damat adayını, nişanlısı ve eşi olarak kabul edip etmediğini yüksek sesle sorardı. Her seferinde orada bulunan kadınlardan biri, şakavari: "*Gelin, gül toplamaya veya çeşmeye su getirmeye gitti*" şeklinde cevap verirdi. Gelin adayı, dıhmôbedin yedinci seslenişinden sonra *evet* cevabını verirdi. Bu arada ortamdakiler, *habîrû û şâbaş* zılgıtlarıyla sevincini dile getirirdi. Yeni damat, bu esnada gelinin parmağına nişan yüzüğünü takardı. Sonra gelinle damat tepsideki beyaz çerezden alır birbirinin ağzına verirdi. Bu andan itibaren artık nişanlı olurlardı. Tepsideki diğer hediyeler yeni gelin içindi. Tören sonunda gelinin ailesi, kız isteme için evlerine gelen dıhmôbede emeklerinden dolayı, kend-i sebz hediye ederdi. Nişanın ikinci aşamasında birkaç gün sonra gelinin ailesi, damadın ailesinin yaptığı gibi yüzük ve hediyeleri alır, damadın evine giderdi. Evinde yapılanların aynısını tekrar ederdi (Hîrbud, t.y.: 27-30; Nîknâm, 1392/2013: 62-63).

Günümüzde, yalnızca gelinin evine gitme bölümü uygulanmaktadır. Burada damadın ailesi hazırladığı hediye ve nişan yüzüğünü alarak gelinin evine gider. Hediyelerini verir, gelinin parmağına yüzüğü takar. Gelinin ailesi, buna karşılık önceden hazırladığı hediyeleri damada verir, parmağına yüzük takar. Bu şekilde gerçekleşen nişanın süresi, bazı Zerdüştilere göre bir aydır, bu süre en fazla üç ay uzatılabilir. Bu süre zarfında aileler birbirilerini ziyaret eder. Bu araya herhangi bayram denk gelirse damat, geline *bayramlık* anlamına gelen *çeşnî* denilen hediyeler götürür, gelinin annesi de damadına hediyeler verir (Hîrbud, t.y.: 27-30; Nîknâm, 1392/2013: 63-64).

⁵ *Âb-ı hil* kakule çekirdeği, sıcak su ve şekerden yapılan bir tür sıcak içecektir (Nîknâm, 1392/2013, 61).

⁶ *Habîrû û şâbaş*, Zerdüştilerin düğün ve bayram gibi törenlerde yüksek sesle söyledikleri bir çeşit zılgıttır.

⁷ Mûbed Kamran Cemşîdî, önemli bir Zerdüşti din adamıdır. Şuan Avrupa'da yaşamaktadır.

⁸ Dıhmôbed, törenlerde mûbed denilen din adamına yardımcı olup, mûbed olmadığında gerektiğinde bazı törenleri yönetme yetkisi olan kişidir.

Kirman'da diğer yerlerden farklı olarak gelin, nişandan birkaç gün sonra damadın evine davet edilir. Gelinin ailesi, yanlarında hazırladıkları âş-ı rıştı⁹ yemeğini ve âş-ı rıştı tatlısını götürür. Bunları, büyük tepsiye koyar, üzerlerini yeşil örtüyle örter. Ayrıca yanlarında çıra ve gerekli tabakları götürür. Damadın annesi, gelinini kapıda ateş yakarak karşılar. Konuklarına önce şerbetle tatlı sonra onların getirdiği yiyecekleri ikram eder (Hurşidyan, 1394/2015: 125).

3. Kına Yakma (Henâbendân)

Günümüzde evlilik sürecinde, sadece Kirman'daki Zerdüştiler tarafından yapılan diğer uygulama, *kına yakma* törenidir (Môbed Pederâm Sûruşpûr, *Görüşme*, 20.07.2014). Kına yakmada, damadın ailesi düğünden bir gece önce gelinin ayakkabısını, çantasını, ayna, şamdan, kına ve bir deste veya sepet gülü gelinin evine götürür. Götürülen kına önceden hazırlanır. Kınanın kıvamına gelip renklenmesi için bir gün öncesinden sıcak su eklenir. Karışım çinî bir tabağa boşaltılır, üzerine mum konulur. Gelinin evine girince aydınlık vermesi için mum yakılır. Gelinin annesi, dünürlerini kapıda ayakları önünde ateş yakarak karşılar. Onlara gümüş tepsi içinde kuruyemiş, tatlı ikram eder, hoş geldiniz der. Şerbet, tatlı ve akşam yemeği ikramı başlar. Damadın ailesinden biri, kına tepsisini ortamdaki herkesin önünde dolaştırır. İsteyen, küçük kaşıkla kınayı alır, avucuna sürer. Bir süre sonra mendille elindeki kınayı temizler, bu şekilde kına töreni biter.

Geçmişte kına yakma töreni, hamamda yapılırdı. Damadın ailesi, kına, sabun ve lif gibi levazımatı alır, hamama giderdi. Damatla gelininin akrabaları, arbane çalar, şarkılar söyler, şaka yaparak eğlenirdi. Yıkandıktan sonra, avuç içlerine kına sürerlerdi. Bir müddet bekledikten sonra, kınalı avuçlarını yıkarlardı (Niknâm, 1392/2013: 73-74).

4. Nikâh (Gevâhgîrî) ve Düğün (Ceşn-i Arûs)

Zerdüştiler, düğün törenini *sûr* olarak isimlendirirler (Niknâm, 1392/2013: 70). Günümüzde Tahran'daki Zerdüştiler, nikâhla düğünü salonda, aynı zamanda yaparlar. Tahran dışındaki diğer şehir ve köylerdeki Zerdüştiler ise nikâh törenini düğünden önce ev, ateşkede¹⁰ veya salonlarda akraba ve tanıdıkların katılımıyla yaparlar (Hîrbud, t.y.: 39; Âferin, 1393/2014: 14). Buralarda nişandan sonra nikâhı kıyılacak çift, gerekli evrakları hazırlar (Âferin, 1393/2014: 14). Bedenen ve ruhen salim oldukları, cinsel ve genetiksel problemlerinin olmadığı, uyuşturucu madde bağımlısı olmadıklarına dair tıbbi rapor alır (Fraveher, 1386/2007, 13. md.). Bundan sonra ailelerinin ve şahitlerin katılımıyla môbed, çiftin nikâhını kıyar.

Tahran'da yapılan düğün töreni môbedin, damadın elini tutarak gelin damatla birlikte salona girmesiyle başlar. Onlar ağır tempoyla salona girerken, salondakiler habîrû û şâbaş zilgıtları eşliğinde onları alkışlar, fotoğraflarını çekerler. Môbed, gelin ve damada sahneye kadar eşlik eder, nikâhı kıymak üzere onların karşısına oturur. Sahnede gelinle damadın yanına anne, babaları oturur. Gelinin başı açık, üzerinde beyaz gelinlik olur. Tahran dışında Yezd gibi yerlerde yapılan düğünlerde, gelinin başı, yüzü, yeşil renkli ipekten başörtüyle örtülür. Ayrıca ona gelinlik yerine geleneksel kıyafetler giydirilir (Niknâm, 1392/2013: 64; Ramazanhâni, 1387/2008: 242). Damat, takım elbise giyer, başında dini görevlerini kendisine hatırlatması için gelinin annesi tarafından ona hediye edilen, yeşil külah bulunur. Damadın sağ omzundan aşağıya doğru yeşil renkli şal olur, onun üstüne kuştî¹¹ bırakılır. Kuştî, burada ebedi olarak dini emirlere bağlı olmayı, din yolunda hizmet etmeyi sembolize eder. Yezd'de bazen damadın omzuna yeşil şal yerine, kendisine *hurânebâtî* denilen el dokuması renkli kumaş konulur (Âferin, 1393/2014: 15; Niknâm, 1392/2013: 64). Nikâh boyunca gelin ve damadın babaları, yeşil külah takar, anneleri başörtülü olur.

Nikâh töreni için sofrta hazırlanır, nikâh sofranın başında kıyılır. Sofranın rengi yeşildir, masa üzerine kurulur. Sofranın bir tarafındaki sandalyeye môbed, diğer tarafındaki sandalyelere gelinle damat ve aileleri oturur. Sofraya iki çıra veya lale şeklinde cam fanus içinde yanan mum, tepsi *lorck*¹², çerez, kek, ayna, içinde gül ve selvi ağacı dalları olan vazolar, içinde kekik yaprağı, arpa ve pirinç karışımı olan tabak ve yeşil başörtü konulur.

⁹ Âş-ı rıştı yemeğini hazırlamak için un hamur haline getirilir, hamur topaclar şeklinde parçalanır ve her topaç, tepsinin arka yüzünde merdaneyle genişletilir. İnceltilmiş hamurlar, bıçakla erişte şeklinde ince ince kesilir, kuruması için ya bir ipe ya yere serilir. Fasulye, mercimek nohut biraz da yeşillik yağda kızartılır. Hazırlanmış erişte, yavaş yavaş tencereye katılarak *âş-ı rıştı* servise hazır hale getirilir. Bu arada ölenlerin ruh ve fraveherleri, ev halkının bedensel sağlığı arzu edilir (Niknâm, 1392/2013: 27; Ramazanhâni, 1387/2008: 295-296).

¹⁰ Ateşkede, Zerdüştilerin mabedine verilen isimdir.

¹¹ Kuştî, yetmiş iki iplikten oluşan, Zerdüştilerin günlük hayatta ve ibadet sırasında sudre denilen beyaz gömleğin üzerine bağladıkları iptir.

¹² Lork, fıstık, badem, ceviz, kuru üzüm, kaysı, Hindistan cevizi, iğde ve benzeri kurutulmuş meyvelerden oluşan karışımdır, genelde dini sofralara madenî tepside ve üzeri süslenerek konulur.

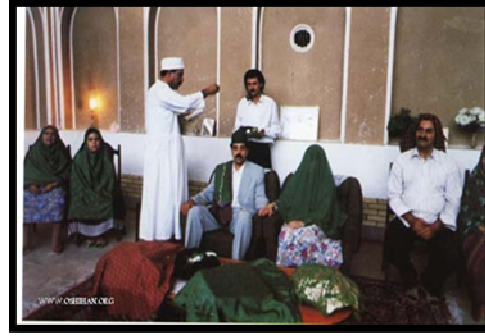
Damadın erkek kardeşi veya yakınlarından birisi, damadın arkasında ayakta durur. Bu kişinin başında yeşil külah vardır, nikâh boyunca damadın başında içinde çeşitli ürünlerin bulunduğu küçük tepsi taşır. Tepsidede yeşil kaplı *Hord Avesta*,¹³ biraz lorkla tatlı, yeşil başörtü, iğne, yeşil iplik, makas, nar, yumurta, biraz kekik yaprağı ve birkaç iğde bulunur. Özellikle makas, taraflara evlilikten sonra işlerini makasın ayrılmayan iki tarafı gibi istişare etmeleri gerektiğini, iğne-iplik bencil olmamayı, herhangi ihtilaf sırasında olay daha fazla büyümeden onları dikerek yok etmeyi sembolize eder (Âferin, 1393/2014: 14-14; Hurşıdyan, 1387/2008: 232; Niknâm, 1392/2013: 64).

Môbed, önce *Avesta*'dan pasajlar, sonra nikâh töreni için hazırlanmış Farsça metni okur.¹⁴ Bugün, kutsal evlilik törenini Mazda Dini'ne göre gerçekleştirmek için toplandıklarını söyler, o günün tarihini belirtir. Geline döner, annesinin, babasının adıyla birlikte adını söyler, annesinin, babasının adıyla tanıttığı damadı, kocası olarak kabul edip etmediğini üç defa sorar. Gelin, üçüncü seferde de *evet* cevabını verince, salondakiler habîrû û şâbaş diyerek coşkularını dile getirir ve alkışlar. Môbed, aynı uygulamayı damat için, tekrar eder. Bundan sonra geline, damada *Zerdüşti eşler* olarak hayatlarında iyi işler yapmaları, dinlerinin emirlerine uymaları konusunda dokuz maddelik nasihatte bulunur. Yedinci maddede, maddi-manevi iyilikler yapacakları, her türlü kötülükten uzak duracakları *ayın bir günün* ismini özellikle belirtmelerini ister. Bunun üzerine damat, bir günün adını söyler. Eşler, nikâh töreni sırasında seçtikleri bu günde bundan sonra daha fazla iyilik yapmalıdır. Môbed, damadın seçtiği günün adını, salona yüksek sesle ilan eder. Môbed sekizinci maddede, gelin ve damattan, zor günlerinde istişare edecekleri, danışacakları, kendilerine doğru yolu gösterecek bilgili, kültürlü birisini seçmelerini ister. Damat, akrabalarından seçtiği kişinin adını söyler, môbed bu ismi salona yüksek sesle ilan eder.¹⁵

Môbed, nasihatten sonra Ameşâspendlerin¹⁶ isimlerini, bunların insan davranışlarına etkilerini açıklar. Gelinden, damattan hayatlarında onların ifade ettiği mesajlara uymalarını söyler. Behmen, barış ve iyi düşünceyi, Erdîbehişt doğruluk ve temizliği, Şehrîver gücünü, sorumluluğunu bilmeyi, Spendormezd mütevaziliği ve merhameti, Hordâd mutluluğu ve huzuru, Amordâd sağlıkla uzun yaşamı temsil etmektedir. En sonda môbed tekrar gelin ve damada birbirilerini özgürce kabul edip etmediğini sorar. Onlardan *evet* cevabını aldıktan sonra, *Hord Avesta*'dan *Tendürüstî*'yi okur, ayağa kalkar sofrada içinde pirinç, arpa ve kekik olan tabağı alır, karışımı gelinle damadın başına omzuna serper. Onlar için sağlık, uzun ömür, mutluluk dileğinde bulunur. Nikâh işlemi tamamlandıca gelinle damadın yüzüne ayna tutulur, onlara gül suyu, tatlı ikram edilir. Ardından gelin ve damat birbirine beyaz leblebi yedirir (Ayrıca bkz. Niknâm, 1392/2013: 65-70).

Resim 1. Tahran'da bir nikah töreni.

Resim 2. Yezd'de bir nikah töreni.

Nikâhtan sonra môbed, dinlerinde evliliğin önemi, nikâh sofrasındaki ve nikah sırasında onun başı üzerinde tutulan tepsideki bazı ürünlerin temsil ettiği anlamları kısaca açıklar. *Hord Avesta* Tanrı'yı, yumurta hayatın devamlılığını, anneye babanın haklarını çocuklarına helal etmesi gerektiğini, kızın ailesinin kızları üzerinde ona yol göstericilik dışında hakkı olmadığını, *ayna* aydınlığı ve temizliği, *kekik* huzuru, *iğde* aşkı ve ilgiyi, lork bolluğu, nar çok çocuk sahibi olmayı sembolize etmektedir.¹⁷

¹³ *Hord Avesta*, *Avesta*'dan bazı bölümlerin seçilerek oluşturulan bir kitaptır. Zerdüştiler *Hord Avesta* metinlerini ibadetlerinde ve törenlerinde okurlar.

¹⁴ Bu metin, standart olup bütün nikâh törenlerinde okunur.

¹⁵ Bunun, Alevi inancındaki yol kardeşliği anlamına gelen *musahiplik* uygulaması ile kısmi benzerlik gösterdiği söylenebilir. Alevi inancındaki *musahiplik* uygulaması hakkında daha fazla bilgi için bkz. Deniz, 2012; 83-98.

¹⁶ Ameşâspendler, başta Tanrı'nın sıfatları iken sonradan ondan ayrılarak bağımsız yarı tanrısal varlıklara dönüşen altı varlık grubudur (Hudâvendî, 1379/2000: 45).

¹⁷ Bu ürünlerin sembolik anlamları için bkz. Âferin, 1393/2014: 16.

Nikâh işleminin, sözlü kısmından sonra bunun resmî kayıt edilme faslı başlar. Môbed, yanında getirdiği nikâh defterini masanın üzerine koyar, onu imzalatma işlemini başlatır. Defteri önce gelinle damat, ardından anne ve babaları imzalar. Sıra şahitlere gelir, orada hazır bulunan yedi şahit defteri imzalar. Kanunî olarak nikâh şahitlerinin sayısı en az yedi olmalıdır. Bunların, Zerdüşti olması, en az yirmi beş yaşını doldurmuş olmaları da şarttır (Fraveher, 1386/2007, 14. md.; Niknâm, 1392/2013: 64). Şahitlerin kadın veya erkek olması fark etmez. Nikâhta İslam dininde olduğu gibi *mehir* yoktur (Fraveher, 1386/2007, 21. md.).

İmzalar atıldıktan sonra môbed, dua etmek için damatla gelini ateşkedeye götürür. Yolda môbed damadın, damat da gelinin elini tutar, yan yana yürürler. Burada, sadece gelinin kardeşi, geriden onlara eşlik eder. Grup, ateşkedenin içine gider, ateş odasının önünde yan yana ayakta durur, ellerini açar ve dua eder. Môbed, *Hord Avesta*'dan pasajlar okur, damat ve gelin sessizce buna iştirak ederler. Yaklaşık on dakika sonra ateşkedenin çıkarlar. Gelinin kardeşi veya herhangi bir akrabası, ateşkedenin avlusunda onların çıkışını bekler. Onlar çıkınca bu kişi, nikâhu kıydığı için môbede zarfın içinde para ile kend-i sebz verir. Bununla môbedin işi tamamlanır, o nikâh defterini Zerdüştileri Evlendirme ve Boşanma Dairesine teslim etmek üzere gider. Damat ve gelin, düğün salonuna döner.

Gelin ve damat kol kola salona giriş yapar. Salondakiler, onları giriş kapısında büyük coşkuyla karşılar. Onlara, elinde dumanlar yükselen ateşdân,¹⁸ bir demet kırmızı gül bulunan kız ve gelinle damadın erkek kardeşleri eşlik eder. İki kardeşin elinde, içinde mum olan gül şeklindeki cam fanuslar vardır. Gelin ve damat, salondakilerin alkış, zılgıtları eşliğinde sahnedeki yerlerine otururlar. Davetlilere meyve ikramı başlar. İkrandan sonra herkes sahnenin oyun bölümüne geçer, hareketli müzikler eşliğinde kadın-erkek raks eder.

Resim 3 ve 4. Tahran'da bir Zerdüşti düğünü (M. Emin Sular 2014).

Oyun-eglence bittikten sonra geç saatte gelin ve damada hediye, para verme zamanı başlar. Bunun adı, *Pâtehtî* törenidir. Bu tören, Yezd gibi yerlerde düğünden sonraki günün akşamında yapılır. Pâtehtî törenine bağımsız başlık altında daha sonra değineceğiz.

Verilen hediye ve para kısaca *kedu* olarak isimlendirilir. Gelinle damat, yan yana durur, davetliler sıra halinde onlara hediyelerini sunarlar. Para verenler, parayı zarfın içine koyar, üzerine adlarını yazarlar. Para dışında hediye verenler, hediyesini paketli verir.

Hediye verme işleminden sonra, *gelini damadın evine götürme* anlamına gelen *arûskeşân* uygulaması başlar. Gelinin yüzü, yeşil örtüyle kapatılır, bazen örtüsüz olur. Gelinin önüne, orta yaşlarda damadın ailesinden erkek geçer. Bu kişi, beline içinde demir para, kekik, badem ve iğde gibi ürünlerin olduğu çarşaf bağlar. Damadın akrabaları, gelinin etrafını sarar, habîrû û şâbaş diyerek zılgıt atarlar. Gelinin önündeki kişinin tam karşısında, yüzü ona dönük, beline boş çarşaf bağlamış, orta yaşlarda gelinin ailesinden başka erkek durur. Bunun görevi, önünde durduğu grubun gelini götürmesine engel olmaktır. Gelinin içinde olduğu grup, adım atmaya başladığında, karşıdaki buna engel olur. Gelinin önündeki kişi, çarşafındaki ürünlerden bir avuç alır, karşısında duran adamın beline bağlı boş çarşafa boşaltır. Bunun üzerine bu kişi bir-iki adım geri atar, grup ilerler. Bu durum, salonun çıkış kapısına kadar defalarca tekrar eder. Çıkışta bir araba durur, gelin damatla arabaya biner. Çift yeni evlerine gider, böylece düğün sonlanır (Nikâh ve düğün töreni için ayrıca bkz. Hîrbud, t.y.: ss. 39-61; Hurşıdyan, 1394/2015: 129-131; Niknâm, 1392/2013: 64-73; Ramazanhâni, 1387/2008: 227-243;).

Arûskeşân, Yezd'in köylerinde bundan biraz farklı uygulanır. Burada gelin, zılgıtlarla birlikte arbane ve def benzeri müzik aletleri eşliğinde götürülür. Bir de uygulama, salondan sonra köy sokaklarında devam eder. Sokaklarda komşular evlerinin önünde ya ateş yakarak ya da yola ağaç koyarak gelinin yolunu

¹⁸ Ateşdân, kupaya benzeyen içinde ateş konulan bir çeşit alettir.

keserler. Gelini götüren grup, yolu açmaları için onlara kend-i sebz verir. Bu, damadın evine kadar böyle devam eder. Gelinin götürülüşü sırasında sokaklarda büyük sevinç hâkim olur. Evin önünde damat, gelini karşılar, gider elini tutar. Burada dıhmôbed hazır bulunur, o da damadın elini tutar. Üçü birlikte evin avlusuna girer. Evin avlusunda ateş yakılır. Dıhmôbed, gelinle damadın elini tutar, üç defa onları ateşin etrafında döndürür. Bundan sonra herkes eve girer ve geç saatlere kadar eğlence devam eder (Niknâm, 1392/2013: 71-72).

Zerdüştilerin yaşadığı bazı şehir ve köylerde, düğünden sonraki günün sabahı, *el öpme töreni* yapılır. Damat, büyük erkek kardeşi, dayı, amca ve birkaç akrabasıyla birlikte teşekkür etmek için kayınpederinin evine gider. Gelinin ailesi, misafirlerini gül suyu ve aynayla karşılar, onlara tatlı ve şerbet ikram eder. Damat *süt parası* niyetine, kaynanasına altın yüzük verir, onunla kayınpederinin elini öper (Niknâm, 1392/2013: 74).

Tahran'da Zerdüştilerin düğünlerini yaptıkları üç salon, Âdoryan Ateşkedesi'nin¹⁹ yerleşkesindedir. Buranın müdürü *Umîd Ferhengî*'nin verdiği bilgiye göre, salonları düğün için sadece Zerdüştiler kullanır, kendilerinden kiralama için ücret alınmaz; düğün sahiplerinden yalnızca yemek, meyve, çerez ve pasta gibi yapılan ikramların bedeli alınır. Yezd ve Kirman gibi şehirlerde yapılan düğünler daha geleneksel iken Tahrandakiler daha moderndir.

5. Pâtehtî (Gelin ve Damada Hediye Verme)

Geline, damada *hediye verme töreni* olan Pâtehtî yukarıda belirtildiği üzere Yezd gibi yerlerde düğünden sonraki günün akşamında yapılır. Gün içerisinde, damat akarsuyun başına götürülür, burada *Âbzûr* denilen tören yapılır. Yakınlarda akarsu yoksa bir miktar su madenî leğene boşaltılır, tören bu leğenin üstünde yapılır (Âferin, 1393/2014: 17).

Bu uygulamada môbed, yeni damatla gelinin evine gider. Damat, birkaç akrabası ve dıhmôbed, môbedle birlikte bir çeşmenin veya akan suyun yanına giderler. Yanlarında üzerine nane ve kırmızı gül yaprağı serpiştirilmiş bir kap süt götürürler. Suyun yanında beyaz elbiseli môbed, başında külah olan damatla birlikte güneşe doğru ayakta durur. Diğerleri, suyun iki yanında olur. Môbed, *Hord Avesta*'dan *Âbzûr*'u okur. Metni okuması sırasında özellikle bazı kelimeleri zikrettiğinde, kabın içindeki süttten birazını suya döker. Bu şekilde okumasını bitirince, grup eve döner. Törenle aynı zaman diliminde, gelin birkaç kadınla birlikte dama çıkar, onların dönmelerini bekler. Gelin, içinde kuru kekik yaprağıyla iğde olan dülog denilen küçük torbayı yanında götürür. Damat ve diğerleri eve dönünce, dülogtan aldığı kekik yaprağı ve iğdeyi damatla yanındakilerin başına, omzuna döker. Onlar da habîrû û şâbaş sevinç zılgıtlarıyla eve girerler. Bundan sonra gelin ve yanındakiler damdan iner, evde kaynana gelinine hediye verir (Niknâm, 1392/2013: 75).

Pâtehtî için misafir gelmeden önce gelinin kadın akrabaları, içinde Farsçada *mero*, Türkçede ise *tüylü kısamahmut* denilen bitkinin yeşil sapları olan süt dolu kabı hazırlar, damadın evine getirirler. Bundan sonra gelinle damadın akrabaları gelmeye başlar. Misafirler ayna ve gülsuyuyla karşılanır, onlara çerez, şerbet ve tatlı ikramı yapılır. Pâtehtî töreninin başlamasıyla damatla gelin yan yana otururlar. Sağ ayaklarındaki çorabın tekini çıkarır, çıplak ayaklarını boş leğenin içine koyarlar. Gelin ayak parmaklarını, damadın ayağının üstüne koyar. Gelinin kız kardeşi veya kadın bir akrabası, önce süt ve kısamahmut bitkisi, sonra gülsuyuyla ikisinin ayaklarını yıkar havluyla kurular. Bununla gelin ve damadın hayatında birliğin, beraberliğin olması, aralarında sevgiyle muhabbetin artması amaçlanır. Bundan sonra hediye verme süreci başlar. İlk önce gelinle damadın annesi, hediye sunumunda bulunur. Onlar, hediyelerini yuvarlak madenî tepsiye koyar, üzerini yeşil başörtüyle örterler. Onların hediyesi, genelde kend-i sebz, kumaş, altın ve gümüş gibi ziynet eşyasıdır. Dünürler, habîrû û şâbaş zılgıtları eşliğinde, bir miktar selvi ağacı dalı, kekik yaprağı ve çereze birlikte hediyelerini verir. Sıra diğer akraba, tanıdıklara gelir. Bu, bittikten sonra akşam yemeği yenilir, şarkılar söylenir, şakalar yapılır bu minvalde tören biter (Hurşîdyan, 1394/2015: 131-132; Niknâm, 1392/2013: 75-76).

6. Boşanma (Talâk)

Zerdüşti gelenekte evlilik ne kadar önemsenen, tavsiye edilen bir durumsa, bunu sonlandıran boşanma ise o kadar hoş görülmeyen, istenmeyen bir durumdur (Hurşîdyan, 1387/2008: 223; Niknâm, 1392/2013: 60). Bununla birlikte boşanma tamamen yasaklanmış, önü kapatılmış değildir. Tahran'da Zerdüştileri Evlendirme ve Boşanma Dairesi Başkanı Môbed Reşid Hurşîdyan, doksanlı yılların başından itibaren, toplumlarındaki boşanma oranının hızlı şekilde arttığını, 2009 yılında bunun doruğa ulaştığını ifade etmektedir. O, ayrıca günümüzde toplumlarında yılda ortalama *yetmiş evlilik, kırk boşanma* gerçekleştiği bilgisini vermektedir (<http://www.mehrnews.com/news/2206609/>, 15.04.2014). Bu rakam, bir yılda

¹⁹ Âdoryan, Tahran'ın en eski merkezi ateşkedesidir.

evlenenlere oranla yüzde altmışa yakın, yüksek boşanma oranına tekabül etmektedir. Bu rakamlar, ayrıca evlilik oranlarının düşüklüğünü göstermektedir.

En fazla boşanmanın Yezd'deki Zerdüştler arasında olduğu belirtilmektedir. Yezd Zerdüştlerinin İhtilaflarını Çözme Meclisi Başkanı Perviz Serdari'nin belirttiğine göre, toplumlarındaki boşanmaların en büyük nedeni, *madde bağımlılığıdır* (<http://www.berasad.com/fa/content/view/12393/>, 17.04.2014). Boşanmalarda *eşler arası anlaşmazlığın* ise ancak yüzde yirmi oranında etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir. Eskiden defterlere boşanma nedenleri kayıt edilirdi. Artık bu yapılmadığı için, boşanma nedenlerinin etki oranını tespit etmek zorlaşmıştır (<http://www.mehrnews.com/news/2206609/>, 15.04.2014).

İranlı Zerdüştlerin Kişisel Durumları İle İlgili Yönetmeliğin 21. maddesi boşanmanın keyfi olamayacağını, ondan sonra gelen maddeler, hangi durumlarda boşanma davasının açılabilineceğini ayrıntısıyla açıklamaktadır:

1- Evlilik sırasında, taraflardan birinin akli dengesi yerinde değilse veya zihinsel problemi varsa, bundan karşı tarafın ve ailesinin haberi yoksa evlendikten sonra sağlam tarafın talebiyle evlilik akdi fesholur. Bu maddenin fıkrasına göre, eğer evlilik gerçekleştikten sonra, iki taraftan birisi akli dengesini yitirir, iki yıllık tedavi sürecinden sonra iyileşme olmazsa, tıbbi raporla diğer taraf boşanma talebinde bulunabilir. (22. md.)

2- Evlilik gerçekleştikten sonra iki taraftan birinin, çocuk sahibi olmaya engel problemi olduğu ortaya çıkar, üç yıllık tedavi sürecine rağmen çocuk hala olmadıysa, tıbbi raporla bunun artık tedavisinin mümkün olmayacağı da ortaya konulmuşsa, diğer taraf boşanma talebinde bulunabilir... (23. md.)

3- Eşlerden birinin, uyuşturucu madde bağımlısı olduğu tıbbi raporla tespit edilmişse, bu durum aile hayatına zarar veriyor, diğer tarafın yaşamını zorlaştırıyorsa, bu karşı taraf için boşanma sebebi olabilir. (24. md.)

4- Erkek, iki yıl boyunca eşinin maddi ihtiyaçlarını karşılayamazsa kadının talebiyle boşanma gerçekleşir. (25. md.)

5- Eşlerden biri, zina yapmışsa, bu da ispat edilmişse diğer taraf boşanma talebinde bulunabilir. (26. md.)

6- Eğer kocanın, can, mal ve şerefini, tehlikeye düşürecek şekilde eşine eziyet ettiği ve merhametsizce davrandığı tespit edilir, büyüklerin öğütleri ve Zerdüştlerin İhtilaflarını Çözme Meclisinin konuyla ilgilenmesine rağmen durumda düzelme olmuyorsa, kadın boşanma talebinde bulunabilir. (27. md.)

7- Eğer kadın, kocasına itaat etmiyor, davranışlarıyla erkeğin can, mal ve şerefini tehlikeye düşüyorsa, büyüklerin öğütleri ve Zerdüştlerin İhtilaflarını Çözme Meclisinin konuyla ilgilenmesine rağmen sorun çözülüyorsa koca, boşanma talebinde bulunabilir. (28. md.)

8- Huy olarak eşler arasında uyum olmadığından çiftlerin hayatı tahammül edilmeyecek düzeyde zorlaşmışsa, iki tarafın rızasıyla buldukları yerdeki Zerdüştlerin İhtilaflarını Çözme Meclisinin gözetiminde çift boşanabilir. (29. md.)

9- Eğer Zerdüştü erkek, Zerdüştü olmayan bir kadınla evlenirse veya Zerdüştü bir kadınla evlendikten sonra gizlice Zerdüştü olmayan başka kadın da edinirse, bu ortaya çıktığında Zerdüştü kadın boşanma davası açabilir... (30. md.)

10- Eşlerden biri, Zerdüştü dininden ayrıldığında boşanma vacip olur... (31. md.)

11- Koca, yaşadığına dair herhangi haber olmaksızın beş yıl kaybolmuşsa, kadın boşanma talebinde bulunabilir. (32. md.)

12- Herhangi sebepten dolayı mahkeme, eşlerden birine beş yıl hapis cezası vermişse, ceza infaz halindeyse, diğer taraf boşanma talebinde bulunabilir. (33. md.)

13- Eşler, beş yıl boyunca birbirinde ayrı yaşarsa, iki taraftan biri boşanma talebinde bulunabilir. (34. md.)

Yönetmelikte dikkati çeken konuların başında, boşanma hakkının hem erkek hem kadına verilmesidir. Bundan sonra gelen maddeler boşanmadan sonra malların taksimi ve çocukların velayeti hakkındadır.

Yönetmeliğin 18. maddesi, eşler arasında mal sahipliği konusunda önemli bilgiler sunmaktadır. Maddenin 1 ve 2. fıkraları, kadınla erkeğin evlilikten önce sahip oldukları, evlilik sürecinde hediye, ödül, bağış, miras, vasiyet ve sulh gibi yollarla edindikleri malların şahıslarına ait olduğunu açıklamaktadır. 3.

fıkıradaki, eğer iki taraf, evlilikten önce, mallarını rızalarıyla verirlerse, bunun onların ortak malı sayılacağı belirtilmektedir. 4. fıkrada, evlilik sürecinde kazanılan malların iki tarafın ortak malı olduğu, boşanma durumunda bu malların eşler arasında eşit oranda taksim edileceği ifade edilmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak Zerdüştiliğin, evlilik ve aile kurumuna oldukça önem verdiği görülmektedir. Zerdüştilerin de dinlerinin emri gereği hem yazılı kaynaklarında hem konuşmalarında evlilik ve aile kurumunu son derece önemseydiği anlaşılmıştır. Buna rağmen Zerdüşti aile yapısının geleneksel yapısını koruduğu söylenemez. Aile içi ilişkilerin bozulması, az çocuk sahibi olma, evlilik oranlarının düşüklüğü ve boşanma oranlarının fazlalığı Zerdüşti aile yapısını olumsuz etkileyen etmenlerin başında gelmektedir. Bu durumun farkında olan din adamları, aileyi sağlam yapısına kavuşturmanın çaresini onu yeniden geleneksel formatına döndürmekle mümkün olacağını ifade etmektedirler. Fakat Zerdüştilerin genelini bu yüzyılın başından itibaren geleneksel Zerdüştiliğin merkezi olan Yezd ve Kirman şehirlerinden Tahran'a göç etmişlerdir. Tahran gibi modern bir şehirde kümelenen Zerdüştilerin aile yapılarını yeniden geleneksel yapısına kavuşturmaları ve bu konuda başarılı olmaları zor görünmektedir.

Tahran'daki Zerdüştilerin yazılı kaynaklarda evlilik sürecinde gerçekleşen bütün işlemleri, her ne kadar bazı değişimler olsa da geleneğe uygun yapma gayreti içinde oldukları ifade edilmelidir.

KAYNAKÇA

- ÂFERİN, Mihribân (1393/2014). *Yezîšn*, Tahran: Neşr-i Fraveher.
DENİZ, Dilşa (2012). *Dersim İnanç Sembolizmi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
FRAVEHER, (1386/2007). *Âyînnâme-i Ahvâl-ı Şâhsiye-i Zertoştîyân-ı İrân*, Tahran: Neşr-i Fraveher.
HAMİDULLAH Muhammed (1995). *İslâm Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, C.I, İstanbul: İrfan Yayınları.
HİRBUD Şehriyâr (t.y.). *Peyvend-i Mihrigân*, Tahran: İntişârat-ı Baki-yi Elitr.
HUDÂVENDÎ, Mihribân (1379/2000). *Şmâsa-yı Zertoşt*, Tahran: İntişârat-ı Fraveher.
HURŞİDYAN, Erdeşir (1387/2008). *Cihanbîni-yi Eşû Zertoşt*, Tahran: İntişârat-ı Fraveher.
_____ (1394/2015). *Zibaşînâsi-yi Reng der Âyînhâ-yi İrân-ı Bastân*, Tahran: Şirket-i Çâp-ı Hevâcî.
KADERDÂN, Mihrdâd (1386/2007). *Costarî der Âyîn-i Zertoşt*, Şiraz, İntişârat-ı Rahşîd.
MEVDÛDÎ, Ebu'l Al'a (1996). *Tefhîmu'l-Kur'an*, Çev. Muhammed Han Kayanî "vd.", C. III, İstanbul: İnsan Yayınları.
NİKNÂM, Korûş (2007). *Âyînnâme-i Ahvâl-ı Şâhsiye-i Zertoştîyân-ı İrân'a Önsöz*, Tahran: İntişârat-ı Fraveher.
_____ (1392/2013). *ez Nûrûz tâ Nûrûz*, Tahran: İntişârat-ı Fraveher.
RAMAZANHÂNÎ, Sâdîkî (1387/2008). *Ferheng-i Zertoştîyân-ı Yezd*, Yezd: Subhân-ı Nur.
VAHİDÎ, Hüseyin, (1390/2012). *Şmâht-ı Zertoşt*, Tahran: Neşr-i İlm.

İnternet Kaynakları

- <http://www.Amordâdnews.com/neveshtehNamyesh.aspx?Nid=4758>, 22.07.2011.
<http://www.Amordâdnews.com/neveshtehNamyesh.aspx?Nid=12635>, 11.08.2014.
<http://www.mehrnews.com/news/2206609/>, 15.04.2014.
<http://www.amordadnews.com/neveshtehNamyesh.aspx?Nid=3809>, 08.04.2011.
<http://www.berasad.com/fa/content/view/12393/>, 17.04.2014.